

Література

Андреева Г. М. Психология социального познания / Галина Михайловна Андреева. – М.: Аспект Пресс, 2000. – 288 с.
Андряшкин С. Компаративный анализ российского и зарубежного опыта социальной рекламы / С. Андряшкин. – М.: ИТДГК "Гнозис", 2012. – 284 с.
Доронина М. А. Социальная реклама как феномен культурной коммуникации : дис. ... канд. социол. наук : 22.00.06. / Мария Александровна Доронина. – М., 2012. – 198 с.
Феофанов О. А. Реклама: Новые технологии в России / О.А. Феофанов. – СПб.: Питер, 2000. – 224 с.
Lannon J. How Public Advertising Works / J. Lannon. – Washington : World Advertising Research Center, 2008. – 526 p.
Schuman D. Social Advertising and the World Wide Web / D. Schuman. – N.Y. : Psychology Press, 2013. – 328 p.

УДК 81-115'371

ЗРОДНИКОВА К.В.*(Донецкий национальный университет)*

ОСНОВНИ НАПРЯМКИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРЕДМЕТІВ ШТУЧНОГО ПОХОДЖЕННЯ В СУЧАСНІЙ ЛІНГВІСТИЦІ

У статті розглянуто основні напрямки дослідження найменувань предметів штучного походження в сучасній лінгвістиці.

Ключові слова: штучний, природний, тематична група, предметно-побутова лексика, типологія.

Зродникова Е.В. Основные направления исследования предметов искусственного происхождения в современной лингвистике. В статье рассмотрены основные направления исследования названий искусственного происхождения в современной лингвистике.

Ключевые слова: искусственный, естественный, тематическая группа, предметно-бытовая лексика, типология.

Zrodnikova K.V. The Main Tendencies in Artificial Objects Research. The article deals with the main directions in the research of artificial objects in modern linguistics.

Key words: artificial, natural, thematic group, household vocabulary, typology.

Одним з найважливіших висновків, отриманих в результаті численних досліджень у сфері мовознавства, є визнання того факту, що мова конкретного суспільства являє собою складову частину його культури, а лексичні розмежування в кожній мові відображають важливі з точки зору цієї культури властивості об'єктів [Пастухова 2003].

Одним з суттєвих методологічних принципів, що мають особливе значення при аналізі природи й життя суспільства, є розрізнення природного (П) і штучного (Ш). Усі процеси, що відбуваються в природі, прийнято розглядати як природні, а в суспільстві – як взаємозв'язок П-Ш, значення якого зростає в міру зростання масштабів практично-перетворювальної діяльності людини. Світ штучного є пов'язаним з культурою, але культура – набагато більш багатогранне за змістом явище у порівнянні зі світом штучного. Категорія «штучне» охоплює лише частину соціокультурного простору. Штучне відображає у своєму змісті лише певні культурні форми. Категорії Ш – П отримують специфічний зміст в культурно-історичному вимірі. Ці категорії існують через «артефакт». «Артефакт» є сполучною ланкою між штучним і природним. Штучне можна розглядати як сукупність елементів, якостей і властивостей навколишньої дійсності, яка є формою об'єктивації людського цілепокладання [Низамов 2004].

Будучи матеріальною формою реалізації мислення і засобом спілкування, мова пристосовується до умов і вимог найрізноманітніших сфер у суспільстві. При аналізі форм функціонування мови за думкою Л. І. Бараннікової, слід виходити з багатоаспектності самого поняття «сфера спілкування» [Бараннікова 1985, с.241]. За класифікацією Л. Б. Никольського сфери спілкування включають в себе загальнодержавне, регіональне, місцеве, професійне, сімейно-побутове спілкування, характер яких впливає на систему мовних засобів [Никольский, с.38].

Іншим проявом функціональної стратифікації мови є його розподіл на літературну та побутово-розмовну мову, просторіччя, напівдіалект, територіальні та територіально-соціальні діалекти. В. О. Аврорін розглядає сфери спілкування за видами діяльності, виділяючи суспільно-політичне, побутове, наукове спілкування, релігійний культ та інші сфери і форми спілкування [Аврорин с.10-14].

Багатий матеріал в цьому відношенні дають слова, що означають артефакти, які представляють собою «штучно зроблені предмети, виготовлені людиною» [Большой энциклопедический словарь 2000]. Найменування артефактів представляють у цьому відношенні численні можливості для дослідження, що доводить **актуальність** лінгвістичних досліджень найменувань предметів штучного походження.

Метою цієї роботи є аналіз основних напрямків вивчення назв предметів штучного походження в сучасній лінгвістиці. Розв'язання поставленої мети зумовило вирішення відповідних **завдань**: 1) вивчення та аналіз лінгвістичних праць, у яких досліджують лексику матеріальної культури різних мов; 2) визначення основних тематичних груп назв предметів штучного походження досліджуваних в сучасній лінгвістиці; 3) виявлення ключових аспектів вивчення зазначеної лексики.

Об'єктом роботи є найменування предметів штучного походження.

Предмет роботи – напрямки досліджень предметів штучного походження в сучасній лінгвістиці.

За останні десятиріччя з'явилися роботи, присвячені дослідженню різних тематичних груп (ТГ), які представляють лексику матеріальної культури, а саме: найменування тканин [Штукарева, 2001], назви взуття [Гримашевич 2003; Каргина, 2000], одягу [Гриценко 2013; Гримашевич 2003; Дерке 2002; Клименко 2001; Козоза 2011; Тухбиева 2006, Хмара 2006; Шунтова 2010, Яценко 2007], головних уборів [Даукаева 2004; Полищук 2007], посуду [Малюк 2006; П'яст 2003], напоїв та продуктів харчування [Чун Чин Ву 1999], дзвонів [Франчук, 1999], водних засобів пересування [Орехова, 2000], назви прикрас/прикрас одягу [Савчишкіна 2010; Сібру 2011], приміщень та будівлі [Просалова 2012] і багато інших груп слів. Як правило, це конкретно значуща лексика, тісно пов'язана з життям людини і є важливим джерелом для вивчення побуту народу, зокрема, показником рівня його добробуту, характеру економічних зв'язків з іншими народами. Багато груп досліджуваних найменувань є давніми за часом свого зародження і досить численними в кількісному відношенні. Так, група назв тканин в російській мові включає 322 найменування тканин, що використовуються в основному при виготовленні одягу [Штукарева, 2001]; група назв взуття в російській мові, не рахуючи їх словотворчих, фонетичних і орфографічних варіантів налічує 157 одиниць [Каргина 2000], найменувань спортивного одягу – 373 одиниці в російській мові, 381 – в англійській мові [Шунтова 2010], назв приміщень й будівель в англійській мові складає 754 одиниці [Чернова 2006].

Як можна побачити з наведеного переліку робіт, увагу дослідників привертає предметно-побутова лексика. Як відомо, для будь-якої мови як засобу повсякденного спілкування предметно-побутова лексика є однією з основних складових словника. Це відбувається насамперед внаслідок щоденної потреби в цих предметах, назви яких є найдинамічнішою частиною мови, з одного боку, а з іншого – досить консервативною його частиною, оскільки існування в побуті окремих предметів або навіть класів предметів може практично не залежити від зовнішніх обставин життя народу [Чун Чин Ву 1999].

Низка робіт являє собою досвід діахронічного аналізу лексики певної тематичної групи. Так, в дисертаційному дослідженні Каргіної Н. Г. представлено історію формування лексико-семантичної групи «Назви взуття» в російській мові з ХІ по ХХ ст. [Каргина 2000].

Існує значна кількість наукових розвідок, що описують регіональну поширеність досліджуваних одиниць [Дерке 2002; Гримашевич 2003; Гриценко 2013; Каргина, 2000; Клименко 2001; Полищук 2007; Савчишкіна 2010; Щербина 2003].

У деяких працях вивчаються найменування певних професійних сфер. Вони слугують для ідентифікації роду занять людини, його рангу, його суспільних заслуг і т.і.. Це може бути лексика для позначення спортивного одягу [Шунтова 2010], назви військової форми одягу [Корягіна 2009; Яценко 2007].

Дослідження порівняльного характеру, що встановлюють загальні та індивідуальні риси в еквівалентних семантичних полях, вивчають найменування головних уборів і взуття в англійській, німецькій і татарській мовах [Даукаева 2004], найменування спортивного одягу

в російській і англійській мовах [Шунтова 2010], назви прикрас одягу в російській та англійській мовах [Савчишкіна 2010], номінації на матеріалі назв воєнного одягу в російській та французькій мовах [Корягіна 2009]; назви приміщень та будівель в різноструктурних мовах [Просалова 2012 ; Чернова 2006].

Можна виділити ряд робіт з вивчення артефактів на матеріалі художньої літератури [Пастухова 2003], публіцистики [Кокоза 2011] та ін. На матеріалі художнього тексту «Беовульф» [Пастухова 2003], розкрито основні функції артефактів, їх соціальну символіку в давньогерманському суспільстві та їх художню функцію в героїчній поезії; встановлено склад синонімічних рядів «найменування мечів», «найменування щитів», «найменування кольчуг», «найменування скарбів», «найменування ювелірних виробів (кілець)»; за допомогою контекстуального аналізу визначено ті конотації та асоціації в семантиці синонімічних найменувань, які розрізняють їх вживання; диференційовано найменування артефактів у зв'язку з їх соціальною та мистецькою символікою тощо.

При вивченні ТГ беруться до уваги певні екстралінгвістичні фактори, які обумовлюють способи номінації, мотивацію найменувань, наприклад, угруповання найменувань тканин проводиться виходячи з джерела і часу їх фіксації [Штукарева, 2001]. При дослідженні найменувань взуття в російській мові враховують реалії, що мають певні соціальні відмінності. Так, *чоботи* служили взуттям знаті, царських осіб у ХУІІІ ст. Крім станових особливостей, існувала також диференціація між міським та сільським взуттям. *Чоботи* до ХУІІІ ст. носили тільки городяни, причому чоловіки. *Постоли* ж здавна служили взуттям селян. У ХУІІІ ст. *чоботи* починають носити лише найзаможніші сільські жителі. Не випадково тому у фольклорі *чоботи* позначилися як символ багатства, а *постоли* – *бідності* [Каргіна 2000].

Така реалія матеріальної культури, як спортивний одяг, є частиною життя суспільства, рисою розвитку особистості та національної самосвідомості та самобутності, показником рівня міжнародної інтеграції та національної ідентифікації. Це той елемент життя, який свідчить не тільки про рівень культури країни (зокрема, в галузі спорту, моди, дизайну), а й про її економічне становище, досягнення в галузі технологій і т.і. Спортивний одяг як частина матеріальної культури зберігає традиційні етнічні риси (сприйняття народом форми, особливостей крою, орнаменту, кольору та ін.). Водночас він відображає ступінь міжнародних, а, отже, міжмовних контактів [Шунтова 2010].

При вивченні такої реалії матеріальної культури як прикрас одягу також було звернуто увагу на необхідність опису мовних фактів з урахуванням деяких факторів позамовної дійсності. Це пояснюється тією функцією, яку виконують традиційні прикраси в одязі в якості матеріального атрибута і компонента різних обрядів і звичаїв. Крім того, наявність дорогих, особливо красивих тканин різної фактури, плетіння, кольору, з елементами декору сприяло тому, що ознака «тканина» містить відповідну кількість елементів, які могли брати участь у номінаційному процесі [Савчишкіна 2010].

Аналіз робіт, в яких розглянуто найменування предметів штучного походження, доводить, що дослідники вивчають способи номінації, звертаючи увагу на стійкість і активність словотворчих моделей [Каргіна 2000, П'яст 2003; Штукарева 2001]; виявляють семантичні компоненти, складові денотативного значення досліджуваних найменувань на основі чого виробляють категоризацію досліджуваної денотативної сфери, встановлюють структуру семантичного поля певного виду найменувань [Даукаева 2004; Тухбієва 2006], визначають мотивуючі ознаки, покладені в основу найменувань [Штукарева 2001; Даукаева 2004]; розглядають етимологічні характеристики найменувань [Каргіна 2000; П'яст 2003; Тухбієва 2006]; представляють їх стилістичну стратифікацію [Каргіна 2000; Тухбієва 2006; Хмара 2006]; виявляють гендерні та/або вікові відмінності найменувань [Каргіна 2000; Шунтова 2010], появу нових і витіснення застарілих найменувань [Каргіна 2000]. У низці досліджень проводиться верифікація отриманих результатів за допомогою психолінгвістичного тестування носіїв відповідних мов [Даукаева 2004].

Висновки. У зазначених наукових працях робиться спроба розв'язати проблему взаємовідносини мови і суспільства, показати вплив лінгвістичних та екстралінгвістичних

факторів на розвиток лексико-семантичних груп найменувань предметів штучного походження. При вивченні назв предметів штучного походження враховують різні фактори (регіональні особливості лексики, її розвиток у діячності, сходження та розбіжності в лексичній семантиці та ін.).

Перспективи дослідження. Важливим є залучення даних щодо інших, менш вивчених груп назв предметів матеріальної культури. Недостатня вивченість предметно-побутової лексики є лише однією з цілої низки причин, що спонукають дослідників звертатися до вивчення саме цієї частини словника. Актуальним залишається порівняльний аналіз найменувань, який підтверджує взаємозв'язок мови і культури кожної нації. Дослідження подібного роду необхідні для створення та розвитку лексико-семантичної типології мов, а також для встановлення універсальї лексичної семантики [Рахіліна 2014].

Література

- Аврорин В. А. Проблемы изучения функциональной стороны языка. Л.: Наука. Ленингр. отд-ние, 1975. – 276 с.
- Баранникова Л. И. О месте разговорной речи в функциональной парадигме русского языка // Функциональная стратификация языка / Л. И. Баранникова. – М.: Наука, 1985. – С. 240-243. Большой энциклопедический словарь / [Гл. ред. А. М. Прохоров]. Изд. 2-е, перераб. и доп. – М.; СПб., 2000. Гримашевич Г. І. Номінація одягу та взуття в середньополіському діалекті: автореф. дис... канд. філол. наук: 10.02.01 / Г. І. Гримашевич; НАН України. Ін-т укр. мови. – К., 2003. – 23 с.: – укр. Грищенко С. П. Історія походження та функціонування в українській мові назв одягу (кожух, каптан, жупан, свита, плащ) [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.philolog.univ.kiev.ua/library/zagal/Movni_i_konceptualni_2013_43_1/278_293.pdf Даукаева Г. Ф. Сопоставительный анализ наименований головных уборов и обуви в английском, немецком и татарском языках: дис. ... канд. филол. наук: 10.02.01 / Даукаева Гузель Рифатовна. – Уфа, 2004. – 208 с. Дерке М. Ж. Назви одягу в угорських говорах Закарпаття: автореф. дис... канд. філол. наук: 10.02.09 / М. Ж. Дерке; Ужгород. нац. ун-т. – Ужгород, 2002. – 20 с. – укр. Каргина Н. Г. История формирования лексико-семантической группы «Наименования обуви» в русском языке с XI по XX вв.: дис. ... канд. филол. наук: 10.02.01 / Каргина Наталья Геннадьевна. – М., 2000. – 203 с. Клименко Н. Б. Назви одягу в східностепових говірках Донеччини: автореф. дис... канд. філол. наук: 10.02.01 / Н. Б. Клименко; Донецьк. нац. ун-т. – Донецьк, 2001. – 19 с. – укр. Козога Г. А. Дескрипції одягу в дискурсивно-прагматичному аспекті (на матеріалі сучасної англомовної публіцистики): автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04 / Г. А. Козога; Київ. нац. лінгв. ун-т. – К., 2011. – 20 с. – укр. Корягина М. В. Типология семантических соответствий в системах специальных номинаций: на материале наименований военной форменной одежды в русском и французском языках: дис. ... канд. филол. наук: 10.02.20 / Корягина Марина Васильевна. – М., 2009. – 357 с. Малюк О. Ю. Систематологічний та культурологічний аспекти номінації посуду в сучасній українській мові (на матеріалі назв реалій побутово-виробничого призначення): автореф. дис... канд. філол. наук: 10.02.01 / О. Ю. Малюк; Донецьк. нац. ун-т. – Донецьк, 2000. – 16 с. – укр. Низамов Р. Д. Соотношение искусственного и естественного в культурно-историческом процессе: дис. ... канд. филос. наук: 09.00.11 / Низамов Ренат Данифович. – Казань, 2004. – 145 с. Никольский Л. Б. Синхронная социолінгвістика. М.: Наука, 1976. – 168 с. Орехова Т. И. Формирование тематической группы названий водных средств передвижения в истории русского языка XVIII-XX вв.: автореф. дис. канд. филол. наук: 10.02.01 / Орехова Т. И. – Барнаул, 2000. – 19 с. Пастухова Е. Н. Семантика наименований артефактов в древнеанглийской героической поэзии: дис. ... канд. филол. наук: 10.02.04 / Пастухова Елена Николаевна. – Иваново, 2003. – 219 с. Полищук Л. А. Названия одежды и обуви в говорах камчаталов: дис. ... канд. филол. наук: 10.02.01 / Полищук Любовь Анатольевна. – Петропавловск-Камчатский, 2007. – 368 с. Просалова Я. В. Найменування житлових і сільськогосподарських будівель у різноструктурних мовах: дис. ... канд. филол. наук: 10.02.02 / Просалова Ярослава Володимирівна. – Донецьк, 2012. – 246 с. П'яст Н. Й. Формування тематичної групи "назви посуду" в сучасній українській літературній мові: автореф. дис... канд. філол. наук: 10.02.01 / Н. Й. П'яст; Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. – К., 2003. – 19 с. – укр. Рахіліна Е. Перспективи лексичної типології / Е. Рахіліна, Т. Резникова // Сучасні дослідження мови та літератури. Матеріали української школи-конференції молодих учених, 26-29 березня 2014 р. – Донецьк, 2014. – С. 231-234. Савчишкіна І. Б. Наименования украшений одежды в русском и английском языках: дис. ... канд. филол. наук: 10.02.20 / Савчишкіна Ирина Борисовна. – М., 2010. – 229 с. Сібрук А. В. Структура та семантика назв прикрас (на основі пам'яток XI - XIV ст.): автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01 / А. В. Сібрук; Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. – К., 2011. – 17 с. – укр. Тищенко Л. М. Структурна організація й динаміка побутової лексики південнослов'янських говірок: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01 / Л. М. Тищенко; НАН України. Ін-т укр. мови. – К., 2002. – 19 с. – укр. Тухбієва Л. Ф. Лексика одяжки та головних уборов в татарском литературном языке: дис. ... канд. филол. наук: 10.02.02 / Тухбієва Лейсан Фаимовна. – Казань, 2006. – 218 с. Франчук О. В. История формирования тематических групп «колокол – колокольный звон» и «колокольное дело» в русском языке: дис. ... канд. филол. наук: 10.02.01 / Франчук Оксана Валерьевна. – Магнитогорск, 1999. – 292 с. Хмара Г. В. Типи номінування одягу і взуття в сучасній українській мові (функціонально-стильовий аспект): Автореф. дис... канд. філол. наук: 10.02.01 / Г. В. Хмара; Харк. нац. ун-т ім. В. Н. Каразіна. – Х., 2006. – 20 с. – укр. Чернова Н. И. Национальная специфика тематической группы лексики: на материале наименований зданий и помещений в русском и английском языках: дис. ... канд. филол. наук: 10.02.19 / Чернова Наталия Ивановна. – Воронеж, 2006. – 207 с. Чун Чин Ву. Предметно-бытовая лексика старославянского языка: сосуды, одежда, обувь, напитки и продукты питания: дис. ... канд. филол. наук: 10.02.01 / Чун Чин Ву. – М., 1999. – 218 с. Щукарева Е. Б. Тематическая группа наименований тканей в современном русском языке: дис. ... канд. филол. наук: 10.02.01 / Щукарева Елена Борисовна. – М., 2001. – 259 с. Шунтова Т. С. Структурно-семантическая соотносимость наименований спортивной одежды в русском и английском языках: дис. ... канд. филол. наук: 10.02.20 / Шунтова Татьяна Сергеевна. – М., 2010. – 379 с. Щербина Т. В. Середньонадніпряньсько-степове діалектне порубіжжя у світлі ізоглос: автореф. дис... канд. філол. наук: 10.02.01 / Т. В. Щербина; НАН України. Ін-т укр. мови. – К., 2003. – 23 с. – укр. Яценко Н. О. Назви військової форми одягу в українській мові: автореф. дис... канд. філол. наук: 10.02.01 / Ніна Олександрівна Яценко; НАН України; Інститут української мови. – К., 2007. – 20 с. – укр.